

Entre Tucídides i el futur

Els actors polítics de les democràcies sempre parlen del futur. És un discurs construït sovint en termes d'una projecció millorada del present que inclou almenys una de dues preconcepcions: la història té un caràcter obert i algun significat final. Són dues idees independents. La primera no implica la segona ni a l'inrevés. La història pot ser oberta sense que tingui cap significat. En biologia evolutiva sabem que és així.

Els grecs antics pensaven de manera diferent. Veien els seus règims polítics com una successió de cicles entre monarquia, aristocràcia, democràcia i les seves degeneracions corruptes (tirania, oligarquia-plutocràcia i democràcia extrema - demagògia). La democràcia només era una fase d'un cicle que recomençaria en el futur. Així, per a Plató la democràcia constituïa el pitjor dels bons sistemes de govern i el millor entre els corruptes. Tucídides esmenta elements d'aquesta concepció en la *Història de la guerra del Peloponès*, un llibre que crec que tots els politòlegs, científics socials i analistes haurien d'entendre bé. Posteriorment, Plató i Aristòtil establirien la versió canònica de la teoria dels cicles i Polibi la desenvoluparia en el context de la República romana.

Aquests autors partien d'una noció interessant: la història i la política porten sempre el segell de la imperfecció humana. No acostumaven a defensar antropologies optimistes basades en sentimentalismes, ficcions morals o paradisos de futur. Eren profundament realistes. Miraven el món de cara. Sabien el paper que juguen les passions,

els interessos, l'afany de poder i les identitats col·lectives en els afers humans. Reconeixien la facilitat humana per deixar-se enganyar (Heròdot) i desconfiaven de l'ús de les institucions de poder amb independència de qui l'exercís (Constitucions). En general eren aliens a la idea que la història pogués tenir un futur exuberant de justícia. Això constituïa per a ells una idea estranya, gairebé incompreensible. La vida és inseparable del mal i de les injustícies. I a escala individual és sempre una realitat efímera. En paraules de Píndar: "Breu és el temps de creixement de l'alegria per als mortals [...]. Coses d'un dia! El que som i el que no som. L'home és el somni d'una ombra".

Amb el triomf del cristianisme en l'etapa final de l'Imperi Romà les concepcions canvien. La història, es diu, té sentit, té un principi i un final. A partir d'aquí apareixen diverses filosofies "optimistes" de la història, des de mil·lenarismes religiosos fins a versions secularitzades del "progrés".

Ser "progressista" resulta ambigu, depèn de la noció de progrés que es defensa. Vist amb ulls actuals, si com també sabia Kant i mostra la història el mal resulta inextirpable dels humans, el "progrés" caldrà basar-lo més en el millorament de les institucions que en el millorament dels individus. L'optimisme esdevé més polític que moral. El liberalisme democràtic, hereu dels clàssics grecs i romans, així com de Maquiavel, Erasme, Montaigne o Shakespeare, ha

FERRAN REQUEJO

CATEDRÀTIC DE LA UPF

**Notícies
com els
'papers de
Panamà'
reforecen
el caldo
de cultiu
de
populismes
de signe
divers**

aportat millors institucions i procediments de control del poder que altres sistemes alternatius (drets i llibertats, separació i divisió territorial de poders, eleccions competitives, representació, principi de legalitat, etc.). La seva superioritat emancipadora no és tant sobre ideals, sinó sobretot de

caràcter pràctic, institucional.

En termes de futur, les democràcies liberals actuals tenen diversos reptes. Un d'ells afecta l'àmbit socioeconòmic (pobresa, desigualtats i ecologia en un context de globalització, inestabilitat internacional i migracions). La lògica dels mercats queda bastant per sobre de la lògica democràtica dels estats.

A mitjà termini les previsions econòmiques (FMI) vaticinen un creixement molt lent a escala global. A Occident les entitats financeres es mouen amb l'expectativa de tipus d'interès baixos en els propers deu anys. I els bancs centrals, incloent-hi el BCE i la Reserva Federal americana, es mostren desorientats davant la poca eficiència de les seves mesures. En el cas espanyol, la crisi actual ha provocat un ràpid augment de les desigualtats, fins al punt que avui és un dels estats més desiguals de la Unió Europea. Tant l'índex Gini com la diferència entre el quintil més ric i el més pobre mostren que les distàncies de renda han augmentat considerablement. I segueixen augmentant en contrast amb la situació d'altres estats. Els segments de menys renda s'han empobrit amb rapidesa. Unes deficients políti-

ques fiscals centralitzades i una reforma laboral conservadora estan a la base d'aquesta manca d'eficiència i d'equitat.

D'altra banda, el frau fiscal es calcula que és el doble de la mitjana europea. I les xifres oficials no poden amagar uns greus índexs d'atur estructural (al voltant del 20%) malgrat que no inclouen les persones excloses de les prestacions (ni l'economia submergida del mercat laboral).

Davant d'aquest panorama poc engrescador, l'aparició de notícies com els *papers de Panamà* reforça encara més la desconfiança i la percepció d'impunitat dels sectors empresarials i financers. Una percepció que, sumada a potencials respostes emotives davant de temes com la immigració i la manca real d'expectatives de molts ciutadans, suposa un caldo de cultiu per a populismes de signe divers. Les mesures redistributives no cal fer-les necessàriament per solidaritat moral sinó per estabilitat política. El populisme pot recórrer ben aviat a Europa. De fet, ja ha començat a fer-ho.

Avui no estem situats en la concepció realista però estàtica dels grecs antics, sinó en una concepció oberta i dinàmica que no té cap sentit predeterminat. Hi ha evolució política, social i cultural, però en el futur no ens espera cap paradís inevitable de justícia social, nacional o cultural. Aquestes justícies cal guanyar-les des de la societat i des d'uns drets i d'unes institucions liberaldemocràtiques que, de moment, són el millor que ha inventat la humanitat en l'àmbit polític per controlar-se a si mateixa. Crec que a Tucídides li agradarien.